

PIOTR WRÓBEL, *Dubrownik w latach 1358–1526. Organizacja przestrzeni*, Kraków 2010, ss. 431, ryc. 4.

Dubrownik, dawniej Ragusa, wyróżniający się politycznie i ekonomicznie organizm miejski na zachodnim wybrzeżu Bałkanów, do roku 1358 pozostawał miastem podległym Wenecji, później zaś królom Węgier.

W pierwszym rozdziale omawianej publikacji Autor koncentruje się na przedstawieniu dziejów politycznych tego ośrodka w latach 1205–1358, podkreślając znaczenie dominacji weneckiej, rywalizację węgiersko-wenecką w Dalmacji w XIV w., negocjacje z Ludwikiem Andegaweńskim i przywilej wyszehradzki, jako podstawę prawną zwierzchnictwa królów węgierskich nad miastem.

W kolejnym rozdziale przybliża skład społeczny i ustrój polityczny miasta w okresie zwierzchności węgierskiej (1358–1526), podkreślając znaczenie pokoju zadarskiego zawartego w 1358 r. Narracja koncentruje się na populacji miejskiej i podziałach społecznych oraz relacjach między najważniejszymi urzędami w mieście. Problematykę organizacji służb miejskich i kompetencji urzędników relacjonuje Autor w rozdziale trzecim. Dużo uwagi poświęca organizacji sądownictwa, wreszcie służbom sanitarnym.

Bezpieczeństwo państwa — Dubrownik-Ragusa był republiką — P. Wróbel omawia w rozdziale czwartym. Istotną rolę w jego systemie obronnym odgrywały zwłaszcza fortyfikacje, morskie siły zbrojne i dubrownickie arsenały. Strukturę społeczną, organizację i znaczenie gospodarce terenów leżących poza murami miejskimi: Astarea, Półwysep Pelješac ze Stonem, Slansko Primorje, Konavle, wyspy: Lastovo, Mljet, Lopud, Koločep i Šipan, przedstawia w dwóch kolejnych rozdziałach.

Szczególne zainteresowanie wzbudza rozdział siódmy. Autor dokładnie opisuje przestrzeń miejską i życie codzienne w XIV–XVI w.; odtwarza wygląd miasta i rytm egzystencji jego mieszkańców. Spośród źródeł wykorzystał przede wszystkim opis z 1440 r. autorstwa Filipa de Diversis, cudzoziemca przebywającego w mieście przez kilka lat. Znalazł w nim informacje dotyczące architektury i — co rzadkie — relacje z ceremonii towarzyszących ważnym wydarzeniom miejskim. Dodatkowych danych dostarczyły liczne przekazy ikonograficzne sprzed trzęsienia ziemi w 1667 r., które zniszczyło historyczne centrum Ragusy — ulicę Plaza.

Gmachy publiczne średniowiecznego Dubrownika miały świadczyć o potędze Republiki. Wzorce czerpano głównie z Wenecji, stamtąd też przybywali architekci i budowniczowie. Dominował gotyk; nawet w przypadku stylu renesansowego mieszano go ze stylem wcześniejszym, uznawanym za bardziej reprezentacyjny. Arsenał, siedziba rektora, Wielkiej Rady, Urzędu Celnego, katedra i kościół św. Błażeja — to najważniejsze elementy ówczesnej przestrzeni publicznej. Był nim także posąg Rolanda — swego rodzaju „słup ogłoszeniowy”, ze schodów którego wykrzykiwano ważne ogłoszenia i gdzie dokonywano kaźni. Kolejne istotne punkty miasta to: Luža (altana) — miejsce spotkań nobilów, szpital miejski, Rupa (magazyn zboża), studnia Onofria, wieża dzwonna z mechanicznym zegarem, szkoła miejska, plac targowy i centralna ulica Plaza (obecnie Stradun) o długości ok. 300 m, dawniej w całości zastawiona kramami, zamknięta bramą Pile i stojącymi obok klasztorami franciszkanów i klarysek.

Władze dbały też o bezpieczeństwo mieszkańców prywatnych posesji. Statut z 1272 r. liczył 45 artykułów poświęconych w całości urbanistyce i sprawom własności. Także kwestie przejezdności ulic często wymagały interwencji władz. Troszczono się o brukowanie ulic (przy czym część kosztów pokrywali właściciele parcel przy danej ulicy) oraz o przepustowość kanałów ściekowych. Jak w większości dużych średniowiecznych miast, problemem było zaopatrzenie w wodę. Dubrownik miał kilka źródeł, które wraz z rozwojem miasta w XV w. przestały wy-

starzać do zaspokojenia potrzeb mieszkańców i przemysłu. W tym celu w połowie XV w. zbudowano akwedukt, sprowadzając wodę ze wzgórz, z odległości 12 km.

Zestaw poruszanych w pracy problemów uzupełniają kwestie: życia w karczmie, przestępczości, prostytucji i homoseksualizmu, modelu rodziny, wychowania dzieci, małżeństwa (dobór partnerów, zaręczyny, wiek małżonków), posagów i ślubów.

Wartość dzieła podnosi obszerna bibliografia. Korzystanie z niego ułatwiają indeksy — osoby i nazw geograficznych.

P. Kardys

JOSEF NUBLIČEK, *Notarijní soudní v českých městech, zvláště v městech pražských od dohusitelské revoluce*, wyd. Ivan Hlaváček, Markéta Marková, Praha 2011, ss. 391, ryc. 48.

Institucja notariatu funkcjonującego w średniowiecznej Europie miała olbrzymie znaczenie dla zachowania źródeł m.in. z zakresu kultury materialnej¹. Funkcje, jakie pełnili notariusze publiczni, były rozmaite. Przede wszystkim obsługiwali oni kancelarie grodzkie, do których wnoszono testamenty, spisywali transakcje majątkowe i handlowe, spisywali i potwierdzali prawa własności. Niejednokrotnie to dzięki sporządzonym przez nich dokumentom możliwe jest dzisiaj podejmowanie badań nad socjotopografią późnośredniowiecznych i wczesnonowoczesnych miast polskich.

Omawiana praca to dysertacja Josefa Nublíčka, która powstała w dużej mierze na podstawie źródeł prażskich i śląskich. Mimo coraz większej znajomości tej kategorii źródeł i przyrostu literatury przedmiotu oraz przy uwzględnieniu obecnego stanu badań nad notariatem w średniowiecznych Czechach (zwłaszcza o charakterze prosopograficznym), warto odnieść się do tej, w znacznej mierze nieaktualizowanej pracy.

Należy też przypomnieć pracę Fritza Luschka², który korzystając z podobnych jak J. Nublíček materiałów, ale w szerszych granicach chronologicznych, omówił problem notariatu śląskiego. Do najważniejszych badaczy czeskiego notariatu publicznego zalicza się ponadto Emil Or³ i Ferdinand Tadra⁴. J. Nublíček (1910–1977) był uczniem prażskiego profesora Václava Vojtíška⁵ (1883–1974). Po studiach pracował w prażkim archiwum miejskim, później w archiwum w Kutnej Horze i ponownie w Pradze.

Tematyce związanej z notariatem średniowiecznym poświęconych było kilka międzynarodowych konferencji: w 1969 r. w szwajcarskim Fryburgu, w 1986 r. w Walencji, w 1994 r. w Sewilli i w 2010 r. w Amsterdamie.

Przedstawię pokrótce ustalenia J. Nublíčka. Notariusze publiczni (*notarii publici*) pojawili się w Czechach za panowania Przemysła Otokara II; instytucja notariatu wywodziła się z prawa rzymskiego i jej początki notuje się w Italii w XII w. W Czechach jej rozwój zahamowały dopiero wydarzenia związane z rewolucją husycką. Zakres geograficzny pracy to diecezja

¹ Omawia pełną analizę zagadnienia przedstawił K. Skapiński, *Notarius publicus w średniowiecznej Polsce*, Lublin 1997 (zam wczesnojęzyk literatury przedmiotu i jej omówienie).

² F. Luschek, *Notariatsurkunde und Notariat in Schlesien von den Anfängen (1282) bis zum Ende des 18. Jahrhunderts*, Weimar 1940.

³ E. Or, *Beiträge zur Reception-Geschichte des römisch-canonicalen Processes in den böhmischen Ländern*, Leipzig 1878.

⁴ F. Tadra, *Kanceláře a písaři v zemích českých za krále z rodu Lucemburského Jana, Karla IV a Václava III 1310–1420*, Praha 1992.

⁵ I. Hlaváček, Václav Vojtíšek, „Acta Universitatis Carolinae”, 1975, *Philosophica et historica* 6, s. 7–45.